

SCIENCE
PROBLEMS.UZ

ISSN 2181-1342

Actual problems of social and humanitarian sciences
Актуальные проблемы социальных и гуманитарных наук

**Ijtimoiy-gumanitar
fanlarning dolzarb
muammolari**

8/S-son (4-jild)

2024

SCIENCEPROBLEMS.UZ

ИЖТИМОЙ-ГУМАНИТАР ФАНЛАРНИНГ ДОЛЗАРБ МУАММОЛАРИ

№ 5/8 (4) - 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

ТОШКЕНТ-2024

BOSH MUHARRIR:

Isanova Feruza Tulqinovna

TAHRIR HAY'ATI:

07.00.00- TARIX FANLARI:

Yuldashev Anvar Ergashevich – tarix fanlari doktori, siyosiy fanlar nomzodi, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Mavlanov Uktam Maxmasabirovich – tarix fanlari doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Xazratkulov Abror – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti.

Tursunov Ravshan Normuratovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Xolikulov Axmadjon Boymahmatovich – tarix fanlari doktori, O'zbekiston Milliy Universiteti;

Gabrielyan Sofya Ivanovna – tarix fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Milliy Universiteti.

Saidov Sarvar Atabullo o'g'li – katta ilmiy xodim, Imom Termiziy xalqaro ilmiy-tadqiqot markazi, ilmiy tadqiqotlar bo'limi.

08.00.00- IQTISODIYOT FANLARI:

Karlibayeva Raya Xojabayevna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Nasirxodjayeva Dilafuz Sabitxanovna – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Ostonokulov Azamat Abdukarimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Toshkent moliya instituti;

Arabov Nurali Uralovich – iqtisodiyot fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Xudoyqulov Sadirdin Karimovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Azizov Sherzod O'ktamovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Bojxona instituti;

Xojayev Azizxon Saidaloxonovich – iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent, Farg'ona politexnika instituti

Xolov Aktam Xatamovich – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Shadiyeva Dildora Xamidovna – iqtisodiyot fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent v.b, Toshkent moliya instituti;

Shakarov Qulmat Ashirovich – iqtisodiyot fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti

09.00.00- FALSAFA FANLARI:

Hakimov Nazar Hakimovich – falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Yaxshilikov Jo'raboy – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

G'aybullayev Otabek Muhammadiyevich – falsafa fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Saidova Kamola Uskanbayevna – falsafa fanlari doktori, "Tashkent International University of Education" xalqaro universiteti;

Hoshimxonov Mo'min – falsafa fanlari doktori, dotsent, Jizzax pedagogika instituti;

O'roqova Oysuluv Jamoliddinovna – falsafa fanlari doktori, dotsent, Andijon davlat tibbiyot instituti, Ijtimoiy-gumanitar fanlar kafedrasini mudiri;

Nosirxodjayeva Gulnora Abdukaxxarovna – falsafa fanlari nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Turdiyev Bexruz Sobirovich – falsafa fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), dotsent, Buxoro davlat universiteti.

10.00.00- FILOLOGIYA FANLARI:

Axmedov Oybek Saporbayevich – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ko'chimov Shuxrat Norqizilovich – filologiya fanlari doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hasanov Shavkat Ahadovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat universiteti;

Baxronova Dilrabo Keldiyorovna – filologiya fanlari doktori, professor, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Mirsanov G'aybullo Qulmurodovich – filologiya fanlari doktori, professor, Samarqand davlat chet tillar instituti;

Salaxutdinova Musharraf Isamutdinovna – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, Samarqand davlat universiteti;

Kuchkarov Raxman Urmanovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent v/b, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yunusov Mansur Abdullayevich – filologiya fanlari nomzodi, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Saidov Ulugbek Aripovich – filologiya fanlari nomzodi, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi.

12.00.00- YURIDIK FANLAR:

Axmedshayeva Mavlyuda Axatovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Muxitdinova Firyuza Abdurashidovna – yuridik fanlar doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Esanova Zamira Normurotovna – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan yurist, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hamroqulov Bahodir Mamasharifovich – yuridik fanlar doktori, professor v.b., Jahon iqtisodiyoti va diplomatiya universiteti;

Zulfiqorov Sherzod Xurramovich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Jamoat xavfsizligi universiteti;

Xayitov Xushvaqt Saparbayevich – yuridik fanlar doktori, professor, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Asadov Shavkat G'aybullayevich – yuridik fanlar doktori, dotsent, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Davlat boshqaruvi akademiyasi;

Ergashev Ikrom Abdurasulovich – yuridik fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Utemuratov Maxmut Ajimuratovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Saydullayev Shaxzod Alixanovich – yuridik fanlar nomzodi, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Hakimov Komil Baxtiyarovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Yusupov Sardorbek Baxodirovich – yuridik fanlar doktori, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Amirov Zafar Aktamovich – yuridik fanlar bo'yicha falsafa doktori (PhD), O'zbekiston Respublikasi

Sudyalar oliy kengashi huzuridagi Sudyalar oliy maktabi;

Jo'rayev Sherzod Yuldashevich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Babadjanov Atabek Davronbekovich – yuridik fanlar nomzodi, dotsent, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Rahmatov Elyor Jumaboyevich — yuridik fanlar nomzodi, Toshkent davlat yuridik universiteti;

13.00.00- PEDAGOGIKA FANLARI:

Xashimova Dildarxon Urinboyevna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat yuridik universiteti;

Ibragimova Gulnora Xavazmatovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti;

Zakirova Feruza Maxmudovna – pedagogika fanlari doktori, Toshkent axborot texnologiyalari universiteti huzuridagi pedagogik kadrlarni qayta tayyorlash va ularning malakasini oshirish tarmoq markazi;

Kayumova Nasiba Ashurovna – pedagogika fanlari doktori, professor, Qarshi davlat universiteti;

Taylanova Shoxida Zayniyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent;

Jumaniyozova Muhayyo Tojiyevna – pedagogika fanlari doktori, dotsent, O'zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Ibraximov Sanjar Urunbayevich – pedagogika fanlari doktori, Iqtisodiyot va pedagogika universiteti;

Javliyeva Shaxnoza Baxodirovna – pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti;

Bobomurotova Latofat Elmurodovna — pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD), Samarqand davlat universiteti.

19.00.00- PSIXOLOGIYA FANLARI:

Karimova Vasila Mamanosirovna – psixologiya fanlari doktori, professor, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Hayitov Oybek Eshboyevich – Jismoniy tarbiya va sport bo'yicha mutaxassislarni qayta tayyorlash va malakasini oshirish instituti, psixologiya fanlari doktori, professor

Umarova Navbahor Shokirovna– psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti, Amaliy psixologiyasi kafedrasi mudiri;

Atabayeva Nargis Batirovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, Nizomiy nomidagi Toshkent davlat pedagogika universiteti;

Shamshetova Anjim Karamaddinovna – psixologiya fanlari doktori, dotsent, O‘zbekiston davlat jahon tillari universiteti;

Qodirov Obid Safarovich – psixologiya fanlari doktori (PhD), Samarkand viloyat IIB Tibbiyot bo‘limi psixologik xizmat boshlig‘i.

22.00.00- SOTSILOGIYA FANLARI:

Latipova Nodira Muxtarjanovna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri;

Seitov Azamat Po‘latovich – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston milliy universiteti;

SodiqovaShohida Marxaboyevna – sotsiologiya fanlari doktori, professor, O‘zbekiston xalqaro islom akademiyasi.

23.00.00- SIYOSIY FANLAR

Nazarov Nasriddin Ataqulovich –siyosiy fanlar doktori, falsafa fanlari doktori, professor, Toshkent arxitektura qurilish instituti;

Bo‘tayev Usmonjon Xayrullayevich –siyosiy fanlar doktori, dotsent, O‘zbekiston milliy universiteti kafedra mudiri.

OAK Ro‘yxati

Mazkur jurnal Vazirlar Mahkamasi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi Rayosatining 2022-yil 30-noyabrdagi 327/5-son qarori bilan tarix, iqtisodiyot, falsafa, filologiya, yuridik va pedagogika fanlari bo‘yicha ilmiy darajalar yuzasidan dissertatsiyalar asosiy natijalarini chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan.

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM” mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).

**IJTIMOIIY-GUMANITAR FANLARNING
DOLZARB MUAMMOLARI**

4-jild, 8-maxsus son (Oktyabr, 2024). - 240 bet.

MUNDARIJA

07.00.00 – TARIX FANLARI

Maxmudov Bezzod Xamidovich

QORAXONIYLAR DAVLATINI XRONOLOGIK DAVRIGA OID FIKR-MULOHAZALAR 9-15

Yakubov O'tkir Shermamatovich

SOVET HOKIMIYATINING O'ZBEKISTONDA JAMOALASHTIRISH SIYOSATI VA

DEMOGRAFIK JARAYONLAR 16-20

Ahmedova Dilafruz Xusan qizi

МАКТУБЛАРДА ҚЎҚОН–ХИВА ХОНЛИКЛАРИ МУНОСАБАТЛАРИНИНГ

АКС ЭТИШИ (XIX АСР) 21-27

Xudayberdiyev Utkir Toshmuradovich

SOVET HOKIMIYATI YILLARIDA SURXON VOHASI IQTISODIY HAYOTIDA TEMIR YO'LLARNING

O'RNI 28-32

Mo'minov Xusanboy Madaminjonovich, Bo'ronov Ismoiljon A'zamjon o'g'li

КИТОВАТ SAN'ATI 33-36

08.00.00 – IQTISODIYOT FANLARI

Абдуллаев Алтинбек Янгибаевич, Машарипов Озод

ҚАЙТА ИШЛАШ КОРХОНАЛАРИДА КОМПЛЕКС ИШЛАБ ЧИҚАРИШ

ҲИСОБИНИНГ МЕТОДОЛОГИЯСИНИ ТАКОМИЛЛАШТИРИШ 37-51

09.00.00 – FALSAFA FANLARI

Rajabov Alisher Shavkatovich

MIRBOVO NAQSHBANDIY YASHAGAN DAVRDAGI IJTIMOIIY VA

MA'NAVIY MUHIT 52-55

Saidkulov Nuriddin Akramkulovich

BARQARORLIK MASALALARI: MUAMMOLAR, TALQINLAR VA YECHIMLAR 56-60

10.00.00 – FILOLOGIYA FANLARI

Джалилова Сарварой Мехрожовна

ХАРАКТЕРНЫЕ ЧЕРТЫ СЕМАНТИКИ ЦВЕТА В ФРАЗЕОЛОГИИ

УЗБЕКСКОГО ЯЗЫКА 61-66

Mirzakamolova Sadoqatxon Sayidaxmadovna,

SIYOSIY NUTQDA SAMIMIYLIK 67-72

Saidova Nodira Djahangirovna,

INGLIZ TILIDAGI YONG'IN XAVFSIZLIGIGA OID ATAMALARNI TASNIFLASH 73-77

Sulaymonov Bobir

ZAMONAVIY LUG'ATSHUNOSLIK YO'NALISHLARI VA TERMINOLOGIYASI 78-83

Faxriddinova Dilfuza

TABRIK NUTQIY AKTI HAQIDA 84-87

Xusainova Zebo Ikramovna
RUS, INGLIZ TILI MADANIYATINI TASHUVCHILARINING DIALOGIDA NUTQ ETIKETINING PRAGMATIK VA KOMMUNIKATIV XUSUSIYATLARINING NAMOYON BO'LISHI 88-94

Karimova Vasila Vahobovna
"GENDER" – UMUMILMIY VA LINGVISTIK KATEGORIYA 95-99

12.00.00 – YURIDIK FANLAR

Фазилов Фарход Маратович
АНАЛИЗ ВОПРОСОВ ПРОТИВОДЕЙСТВИЯ ЛЕГАЛИЗАЦИИ ПРЕСТУПНЫХ ДОХОДОВ В НЕКОТОРЫХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАНАХ 100-112

Bobomurodov Farxod Boymurotovich
TEZKOR-QIDIRUV FAOLIYATIDA INSON HUQUQLARI, ERKINLIK LARI VA QONUNIY MANFAATLARINI HUQUQIY TA'MINLASHNING RETROSPEKTIV TAHLILI 113-123

Халиқулов Комолiddин Носирович
ХОРИЖИЙ ДАВЛАТ СУДЛАРИНИНГ ҚАРОРЛАРИНИ ТАН ОЛИШ ВА ИЖРО ЭТИШДА ДАВЛАТ СУВЕРЕНИТЕТИ МАСАЛАЛАРИ 124-129

Салимова Диёрахон Бахтиёржон кизи
ЛИЦА, ОСУЩЕСТВЛЯЮЩИЕ ВОЗДУШНУЮ ПЕРЕВОЗКУ ПО ДОГОВОРУ ВОЗДУШНОЙ ПЕРЕВОЗКИ 130-135

Очилов Шермат Рашидович
ТЕРРОРИЗМГА ҚАРШИ КУРАШДА ХАЛҚАРО-ҲУҚУҚИЙ МЕХАНИЗМЛАРИНИНГ ЭВОЛЮЦИЯСИ ВА САМАРАДОРЛИГИ: ЗАМОНАВИЙ ЁНДАШУВЛАР ВА ИСТИҚБОЛЛАР ТАҲЛИЛИ 136-149

Abdullayeva Nodira Odil qizi
OILAVIY (MAISHIY) ZO'RAVONLIK DAN NIMOYALASH HUQUQINING IJTIMOIIY-HUQUQIY TUSHUNCHASI VA MANBALARI 150-156

Одилов Муҳаммадрашодхон
КОРРУПЦИЯВИЙ ЖИНОЯТЛАР ОБЪЕКТИ ҲАҚИДА АЙРИМ МУЛОҲАЗАЛАР 157-161

Ҳасанов Муҳриддин Ўроқбой ўғли
МЕХНАТ ОРГАНЛАРИДА КОРРУПЦИЯГА ОИД ҲУҚУҚБУЗАРЛИКЛАРИНИ БАРТАРАФ ҚИЛИШ БЎЙИЧА НОРМАТИВ-ҲУҚУҚИЙ ҲУЖЖАТЛАР ТАҲЛИЛИ 162-170

Rahmonov Jaloliddin
XXI ASRDA INVESTORLAR HUQUQLARINI NIMOYA QILISHNING RIVOJLANISHI: DAVLAT SUVERENITETI VA INVESTORLAR MANFAATLARINI MUVOZANATLASH 171-176

Камилов Ойбек Хамиджонович
Глобальные тенденции студенческой мобильности в контексте теорий миграционных исследований 177-182

Азизов Ниғмонжон Пардаевич, Абдуллаев Ғайратбек Ғайбуллаевич
МАНУ ҚОНУНЛАРИДА ЖИНОЯТ ВА ЖАЗО МАСАЛАЛАРИНИНГ ИФОДАЛАНИШИ 183-187

13.00.00 – PEDAGOGIKA FANLARI

Абутова Зульфия Жадигеровна
ПРИМЕНЕНИЕ ПЛАТФОРМЫ КАНООТ! В ОБРАЗОВАТЕЛЬНОМ ПРОЦЕССЕ: ПЛЮСЫ И МИНУСЫ 188-195

<i>Ниязова Регина Рустамовна</i> ПОСТРОЕНИЕ УЧЕБНО-ТРЕНИРОВОЧНОГО ПРОЦЕССА ТРИАТЛОНИСТОВ НА ЭТАПЕ СПОРТИВНОГО СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ В ГОДИЧНОМ ЦИКЛЕ ПОДГОТОВКИ	196-202
<i>Jabborova Dilafro'z Ismatullo qizi</i> RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNING ESP TALABALARI YOZUV KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISHGA TA'SIRI	203-206
<i>Tursunov Adizjon Nurali o'g'li</i> BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINING METODIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH DARAJALARI VA BAHOLASH MEZONLARI	207-212
<i>Naimova Durdona Soxibovna</i> YANGI O'ZBEKISTONDA KO'ZI OJIZ VA ZAIF KO'RUVCHI BOLALAR TA'LIM TIZIMI	213-217
<i>Hamroyeva Sevara Nasriddinovna, Izbosarov Baxriddin Faxriddinovich</i> "BO'LAJAK FIZIKA O'QITUVCHILARINI STEM TA'LIMI DASTURI ORQALI O'QITISHDA EKSPERIMENT VA NAZARIY ASOSLARDAN FOYDALANIB O'QITISH METODIKASI" (MOLEKULALARNI TEZLIKLAR BO'YICHA TAQSIMOTI) MAVZUSI MISOLIDA)	218-222
<i>Shotemirov Sanjar Xolmo'min o'g'l</i> SHAXS NUTQIY FAOLIYATINING PEDAGOGIK VA METODOLOGIK TAHLILI	223-227
<i>Мустафоева Дурдона Асиловна</i> ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ РАЗВИТИЯ УПРАВЛЕНЧЕСКОЙ КОМПЕТЕНТНОСТИ СПЕЦИАЛИСТОВ НА ОСНОВЕ КЛАСТЕРНОГО ПОДХОДА	228-234
<i>Xoliqova Nargiza Abduvaliyevna</i> TALABALARNING TEXNIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH ASOSLARI	235-239

Received: 10 October 2024
Accepted: 15 October 2024
Published: 25 October 2024

Article / Original Paper

FUNDAMENTALS OF THE DEVELOPMENT OF TECHNICAL COMPETENCE OF STUDENTS

Kholiqova Nargiza Abduvalievna,

Tashkent Irrigation and Rural Area Institute of Agricultural Mechanization Engineers
National Research University,
Technical Sciences Doctor of Philosophy, Associate Professor

Abstract. The article will talk about various approaches to the development of technical and creative activities of students based on the ideas of subject students in the process of preparing for professional activity. Creative and technological thinking, a set of technological abilities and personal qualities in education when teaching specialty subjects: social adaptation, competitiveness, organization of the learning and upbringing process aimed at the formation of technological, environmental, and economic culture through the development of readiness for professional activity, are considered one of the important criteria.

Keywords: professional activity, criteria of professional training, technological abilities, technical competence, professional competence.

TALABALARNING TEXNIK KOMPETENTLIGINI RIVOJLANTIRISH ASOSLARI

Xoliqova Nargiza Abduvaliyevna,

Toshkent irrigasiya va qishloq xo'jaligini mexanizatsiyalash muhandislari instituti Milliy tadqiqot universiteti,
texnika fanlari bo'yicha falsafa doktori, dotsent

Annotatsiya. Maqolada talabalarning texnik kompetentligi hamda fanlar g'oyalariga asoslangan holda ijodiy faoliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan turli yondashuvlar haqida so'z yuritiladi. Ixtisoslik fanlarni o'qitishda ta'lim oluvchilarda ijodiy-texnologik tafakkur, texnologik qobiliyatlar majmui va shaxsiy sifatlar: ijtimoiy moslashuv, raqobatbardoshlik, kasbiy faoliyatga tayyorlikni rivojlantirish orqali texnologik, ekologik, iqtisodiy madaniyatni shakllantirishga yo'naltirilgan o'qitish va tarbiyaning tashkiliy jarayoni muhim mezonlardan biri sanaladi.

Kalit so'zlar: kasbiy faoliyat, o'qitish mezonlar, texnologik qobiliyatlar, texnik kompetentlik, kasbiy mahorat.

DOI: <https://doi.org/10.47390/SPR1342V4SI8Y2024N33>

Kirish. Respublikamizda ta'lim jarayonini modernizatsiyalash maqsadida xorijiy oliy ta'lim muassasalari filiallari, qo'shma fakultetlar va ta'lim dasturlari amalda joriy qilindi. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasida "uzluksiz ta'limni yanada takomillashtirish, mehnat bozorining zamonaviy ehtiyojlariga mos yuqori malakali kadrlarni tayyorlash siyosatini davom ettirish" va "ta'lim va o'qitish sifatini baholashning xalqaro standartlarini joriy etish asosida oliy ta'lim muassasalari faoliyatining sifati hamda samaradorligini oshirish"[1] vazifalari belgilab berilgan. Ushbu vazifalarni amalga

oshirishda, jumladan, bo'lajak muhandislarni tayyorlashning mazmuniy tavsiflari, elektron ta'lim muhiti sharoitida modulli va dasturlashgan o'qitish texnologiyasidan foydalanish imkoniyatlarini oshirish va tabiiy-ilmiy fanlar negizida malakali mutaxassislar tayyorlash jarayonini takomillashtirish muhim vazifalardan hisoblanadi.

Jahonda ishlab chiqarish vositalarining tobora rivojlanib borayotgan texnik murakkabligi muhandisning kasbiy intellektual fazilatlariga va uning ijodiy qobiliyatlariga katta talablar qo'yadi. Texnik tafakkur yurita olish – muhandis fikrlashining kasbiy muhim sifatidir[2]. Ushbu turdagi tafakkur qilish ko'nikmasining rivojlanishi hamda muhandisning kelajakdagi faoliyatidagi muvaffaqiyati ko'p jihatdan oliy ta'limda kasbiy tayyorgarlik bosqichidagi o'quv jarayonining sifati bilan belgilanadi. Xususan, rivojlangan mamlakatlar nufuzli ilmiy tadqiqot markazlarining P.Debrai–Retzen “Talented Student Teacher Model” (Fransiya), US “Merit” (AQSh) kabi ta'lim tizimlarida bu borada samarali faoliyat olib borilmoqda[3]. Shuning uchun texnika yo'nalish talabalarining kasbiy faoliyatga tayyorlashda texnik tafakkurini rivojlantirishning nostandart shakllari, metodlari va vositalaridan majmuaviy foydalanish muhim o'rin egallaydi.

Metodlar. Ma'lumki, texnik tafakkur – texnik bilim va uning texnik jarayonlarini anglash vositasi. Texnik tafakkur nostandart vaziyatda, muayyan holat yoki predmet haqida bilish zarurati paydo bo'lganda yaqqol namoyon bo'ladi. Texnik tafakkurni rivojlantirish – shaxsni aniq mutaxassislik bo'yicha ikki tomonlama rivojlanish dinamikasi bilan muvofiqlikda texnikaning har bir aniq komponentini mantiqan tashqi va ichki jihatlarini ochib berish jarayoni. Mazkur jarayonda texnika oliy o'quv yurtlari talabalari uchun muhim bo'lgan kasbiy sifatlar, texnik soha mutaxassisiga qo'yiladigan talablarga hamda faoliyatda subyektning shaxsiy o'ziga xosligiga e'tibor qaratiladi.

Kasbiy mahoratlilar zamon hodisalari hamda inson tafakkurining erishgan yutuqlari haqida doimo ma'lumotga ega bo'lib, murakkab obyektlar axborot almashinuvi va boshqaruvlarini ta'minlanishini, raqamli material kabilarni xotiralarida yaxlit saqlay oladilar. Texnik tafakkur refleksiya obyektiga bog'liq ravishda, uning quyidagi ko'rinishlari ajratib ko'rsatiladi:

1. Kommunikativ refleksiya boshqa insonning ichki dunyosi va xatti-harakatlarining sabablari haqidagi tasavvurlar bilan ish ko'radi;
2. Shaxsiy refleksiya o'z xatti-harakatlarini, individuallik sifatida shaxsiy obrazlarini tahlil qiladi;
3. Intellektual refleksiya aniq holatlarda obyektlar, shaxsiy xatti-harakat usullari haqidagi bilimlar bilan ish ko'radi[4].

Texnik tafakkur shaxsning kasbiy faoliyatga nazariy va amaliy nuqtai nazardan tayyor bo'lishida namoyon bo'ladi. U kasbiy faoliyatda shaxsni o'z-o'zini boshqarishga ko'maklashadi. Aynan insonning refleksiya bo'lgan qobiliyati orqali motivatsion darajaga mos bo'lgan kasbiy faoliyatning ta'minlanishi aniqlanadi. U shaxs faoliyatining muvaffaqiyatida yoki muvaffaqiyat-sizligida namoyon bo'lib, inson kayfiyati va ishlash faoliyatiga tayyorligini aniqlaydi. O'z navbatida tayyorgarlikning motivatsion va operatsion komponentlari aynan refleksiya orqali ishlaydi.

Texnik tafakkur quyidagi komponentlardan tashkil topadi:
tushuncha, obrazli, amaliy natija beradigan komponenti.

Texnik tafakkurning *tushunchali* komponenti – talabalar tomonidan texnik o‘quv fanlari bo‘yicha bilimlarni o‘zlashtirish jarayonida rivojlanadi.

Texnik tafakkurning *obrazli* komponenti – texnik obyektlarning obrazlari bilan ishlash jarayonida rivojlanadi[5]. Bu texnik tafakkurlashning ajralmas muhim qismidir. Ta‘lim jarayonida talabalar texnik obyektlar bilan obrazlar nuqtai nazaridan boshqarish qobiliyati mavjud bo‘lmasa texnikaga oid oliy ta‘lim muassasalarida ta‘lim muhitini yaratishga imkon beradi. Kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida talabalarni texnik tafakkurini rivojlantirish bilan birgalikda talabaga kasbiy faoliyatni tahlil qilish jarayonini ko‘rsatishga imkon beradi.

Texnik tafakkurning *amaliy natija beradigan* komponenti – texnik muammolarni hal qilish va nazariy yechimni amalda tekshirish jarayoni amalga oshiriladigan harakatlar (ko‘nikmalar) majmuidir. Ushbu harakatlar maqsadlarga muvofiq tushunchalar va obrazlar ko‘rinishida mavjud bo‘lgan tafakkur mazmunini o‘zgartirishga imkon beradi.

Natijalar va mulohaza. Amaliy natija beruvchilarni ikkiga ajratish mumkin, ya‘ni amaliy (sxemalarni yig‘ish, qurilmani o‘rnatish va sozlash, detalni dastgohda qayta ishlash va boshqalar) va intellektual (hisob-kitoblarni bajarish, muammolarni yechimini topish, o‘qilgan matn uchun reja tuzish va h.k.). Texnik “tafakkur”ning ham amaliy, ham intellektual harakatlari maqsadlariga qarab tekshirish – tadqiqotchi, ijro etuvchi, nazorat va korreksion–tartibga soluvchi bo‘lishi mumkin. Intellektual qobiliyatga ega bo‘lganlar orasida talabalarning bilimlarni o‘zlashtirish, o‘zlashtirilgan bilimlarni qo‘llash, o‘zining bilim faoliyatini tashkil qilish bo‘yicha harakatlarini ajratib ko‘rsatish mumkin.

Oliy ta‘lim muassasalari o‘quv jarayonida texnik tafakkurni rivojlantirish tadqiqotimiz predmetiga muvofiq ravishda o‘rganib chiqildi. Shuning uchun texnik tafakkurni rivojlantirish jarayoni modelini yaratishda murakkablashgan tasavvurlarning pedagogik jarayon komponentlari haqidagi: maqsadli, tashkiliy, mazmunli va natijaviy baholash kabi murakkablashgan tasavvurlardan foydalanish maqsadga muvofiq, deb o‘ylaymiz.

Kasbiy faoliyatga tayyorlash jarayonida talabalarni texnik tafakkurini rivojlantirishni zamonaviy interfaol usullardan foydalanish bilan uyg‘unlashtirish kerak. Talabalarda texnik tafakkurni rivojlantirishda o‘qituvchining amalda keng qo‘llanib kelinayotgan “Piktogramma”, “T-Sxema”, “SWOT–tahlil”, “Assisment”, “FSMU”, “To‘rt pog‘onali”, “Insert”, “Klaster” kabi interfaol ta‘lim metodlaridan o‘z o‘rnida mahorat bilan foydalanishi ijobiy samara beradi.

Talabalarda texnik tafakkur qilish (analiz, sintez, taqqoslash, umumlashtirish) imkoniyatini yaratuvchi topshiriqlar o‘zlashtirilgan bilimlarni faol ravishda qayta ishlab borish uchun muhimdir. Ular texnik bilimlarni qabul qilishning nisbiy passiv fazasidan so‘ng aktiv faza kelishi uchun imkoniyat yaratib beradi[6]. Amaliy topshiriqlarni bajarish yoki mustaqil ravishda ishlash hamda natijalarni taqdim etish texnik tafakkurni samarali rivojlantirish imkonini yaratadi.

Talabalarning mustaqil ishini tashkil qilish murakkab va ko‘p o‘lchovli jarayon bo‘lib, u o‘z ichiga bo‘lg‘usi talabada motivatsiya va kasbiy nuqtai–nazarni, o‘quv fanlarini o‘zlashtirish jarayoniga mustaqil ishni qo‘shishni hamda mustaqil ish natijalarini nazorat qilish shakllarini tanlashni oladi.

To‘garaklar faoliyatida talabalarning ijodiy faoliyati quyidagi holatlarning amalga oshirilishi uchun ham xizmat qilishi zarurligini ko‘rsatdi:

estetik tarbiyani tashkil etish asosida hissiy madaniyatni, ya‘ni, qayg‘urish, xayrixohlik, yuqori axloqiy ideallarga intilish kabi sifatlarni tarbiyalash;

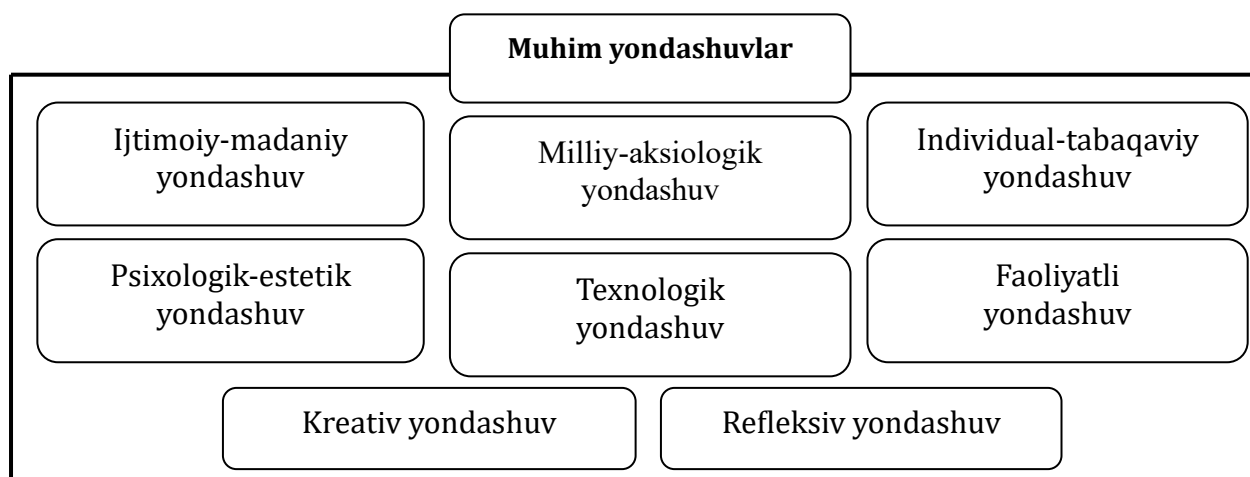
san'atning xilma-xil turlarini o'rganish orqali talabalarning hissiy-qadriyati va ma'naviy madaniyatini shakllantirish;

shaxsda ijodiy qobiliyatlar – idrok, tafakkur, xayolot, individuallikni rivojlantirish; texnik tafakkuri asoslarini shakllantirish;

loyihalash faoliyati, o'qitish, turli faoliyat sohalarida ishlashning amaliy ko'nikma, malakalarini o'zlashtirish;

loyihalarni bajarishda milliy yondashuvdan foydalanish.

To'garaklarda ixtisoslik fanlar g'oyalariga asoslangan holda talabalarning mustaqil ijodiy faoliyatini rivojlantirishga yo'naltirilgan pedagogik faoliyat quyidagi yondashuvlar asosida tashkil etish mumkin.

1-rasm. Talabalarning texnik kompetentligini rivojlantirishga bo'lgan yondashuvlar

1. Ijtimoiy-madaniy yondashuv – dizayn to'garagi uchun ishlab chiqilgan o'quv dasturida jamiyatda kechayotgan ijtimoiy o'zgarishlar, madaniy rivojlanish darajasi hamda ehtiyojlarni inobatga olish g'oyasiga tayanib ish ko'rish zarurligini ifodalaydi.

2. Milliy-aksiologik yondashuv – to'garak mashg'ulotlarida talabalarda texnikaviy, dizayn sohasiga oid milliy g'oyalar, qarashlar to'g'risida ma'lumotlar berish orqali ularda milliy qadriyatlarga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantirishning maqsadga muvofiqligi yoritishga xizmat qiladi.

3. Individual-tabaqaviy yondashuvning mohiyati shundaki, shaxsiy imkoniyatlari, sohaga bo'lgan qiziqishi, soha bo'yicha muayyan bilim, ko'nikma va malakalarga egaliklari nuqtai-nazardan munosabatda bo'lish, ularni turli murakkablikdagi (faoliyatdagi tabaqalashuvni ifodalovchi) topshiriqlarni bajarishga yo'naltirishgina kutilgan pedagogik natijani kafolatlaydi.

4. Psixologik-estetik yondashuvga ko'ra talabalarning psixologik va xususiyatiga tayangan holda ularda turli estetik sifatlarni rivojlantirish, psixologik va yosh nuqtai-nazardan ularda turli murakkablikdagi nazariy hamda amaliy bilim, ko'nikma va malakalarni hosil qilish imkoniyatiga ega bo'lgan topshiriqlarni bajarishga jalb qilish maqsadga muvofiq sanaladi.

5. Texnologik yondashuv o'ziga xos texnologik jarayon bo'lib, talabalarni bajarishga jalb qilishda ular tomonidan texnologik talablarga rioya etilishini nazorat qilish va ularda

jarayonlarni metodik jihatdan bosqichma–bosqich to‘g‘ri tashkil etishga odatlantirish zarurligini ifodalaydi[7].

Kreativ yondashuv to‘garak a‘zolari tomonidan yaratilgan ijodiy mahsulotlarning o‘ziga xosligi bilan bir–biridan farqlanishini ifodalashga xizmat qiladi. Sohaning keskin sur‘atlar bilan rivojlanishi ijodiy xarakterdagi mahsulotlarni tayyorlashga kreativ yondashish, o‘ziga xoslik, bir turdagi ijodiy mahsulotning turlicha, o‘nlab xildagi talqinda namoyon etilishi bilan bog‘liq. Shunga ko‘ra to‘garakning a‘zolarida ham talabalik yillaridan ijodiy faoliyatga kreativ yondashish malakalarini rivojlantirishga alohida e‘tibor qaratiladi.

Xulosa va tavsiyalar. Talabalar o‘z faoliyati natijalarini, ijodiy mahsulotlarni mustaqil ravishda reflektiv baholar ekan, erishilgan yutuqlar omilini anglash, yo‘l qo‘yilgan xato, kamchiliklarning sabablaridan xabar bo‘lish, kelgusi faoliyatda ularning takrorlanishiga yo‘l qo‘ymaslik to‘g‘risidagi xulosaga kelish va amaliy choralarni ko‘rish imkoniyatiga ega bo‘ladi.

Bundan kelib chiqib, talabalarining mustaqil ishini tashkil qilish uni muvaffaqiyatli bajarish bog‘liq bo‘ladi degan fikr kelib chiqadi. Talabalar mustaqil ishini tashkil qilish ta‘limda uzluksizlik, tartiblilik va ketma–ketlikni ta‘minlovchi rejalashtirishni o‘z ichiga oladi. Mavzuviy rejani tuzish talabalar mustaqil ishini tashkil qilishning boshlang‘ich bosqichi bo‘lib, u o‘quv materialini tushunib yetish, uning murakkablik darajasiga baho berish, topshiriqlarni bajarish uchun zarur bo‘lgan vaqt me‘yorini aniqlash, ta‘lim vositalari hamda talabalar mustaqil ishini tashkil qilishning shakllarini tanlab olishni o‘z ichiga oladi.

Adabiyotlar / Литература / References:

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2022–yil 28–yanvardagi “2022–2026–yillarga mo‘ljallangan yangi O‘zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to‘g‘risida”gi PF–60–son Farmoni
2. Abdullayev A.X, Toshpo‘latov M.A, Nuridinov B.S. (2001) Kasb—hunar kollejlari uchun modulli o‘quv dasturlarini ishlab chiqish bo‘yicha uslubiy tavsiyanoma.– T.
3. Abduqudusov O.A, Nuriddinov B.S. (2001). Kasb ta‘limi o‘qituvchilari tayyorlash va ularning malakasini oshirish muammolari. Monografiya.– T.
4. 4.Mavlonova R.A, Raxmonqulova N.H., Matanazarova K.O., Shirinov M.K., Hafizov S. (2008) «Umumiy pedagogika» . «Fan va texnologiya» nashriyoti T.
5. O‘tkir Tolipov, Dilnoz Ro‘zieva (2019) «Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat » » Toshkent innavatsiya – Ziyo » T.
6. Bultakova R. (2022) STEAM texnologiyalari maktabgacha ta‘lim tizimini takomillashtirish yo‘lida. Журнал «Муғаллим ҳам ўзликсиз билимлендириў», № 6/5
7. Тарасов С.В. Образовательная среда: понятие, структура, типология // Ж.Вестник Санкт–Петербургского ГУа им. А.С.Пушкина. – СПб.: 2019. – № 11.–С. 133–138.

SCIENCEPROBLEMS.UZ

IJTIMOYIY-GUMANITAR FANLARNING DOLZARB MUAMMOLARI

№ S/8 (4) – 2024

АКТУАЛЬНЫЕ ПРОБЛЕМЫ СОЦИАЛЬНО- ГУМАНИТАРНЫХ НАУК

ACTUAL PROBLEMS OF HUMANITIES AND SOCIAL SCIENCES

“Ijtimoiy-gumanitar fanlarning dolzarb muammolari” elektron jurnali 2020-yil 6-avgust kuni 1368-sonli guvohnoma bilan davlat ro‘yxatiga olingan.

Muassis: “SCIENCEPROBLEMS TEAM”
mas’uliyati cheklangan jamiyati

Tahririyat manzili:

100070. Toshkent shahri, Yakkasaroy tumani, Kichik Beshyog‘och ko‘chasi, 70/10-uy. Elektron manzil:

scienceproblems.uz@gmail.com

Bog‘lanish uchun telefon:

(99) 602-09-84 (telegram).